

TÜRÜK

2022, Yıl/Year: 10, Sayı/Issue: 31, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received: 06.10.2022*

Kabul Tarihi / *Date of Accepted: 08.12.2022*

Sayfa / *Page: 263-272*

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer:*

 Dr. Güzel Zeynep TUNÇOK

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk
Dili ve Edebiyatı ABD, Yeni Türk Edebiyatı Doktora Mezunu,
zeynep_suphandag@hotmail.com

SELÇUK BARAN'IN "PORSELEN BEBEK" ADLI ÖYKÜSÜNDE DEĞER KAVRAMI BAĞLAMINDA ÇOCUK GERÇEKLİĞİ

Öz

Bu çalışmada, Selçuk Baran'ın oyun, roman ve öykülerinden farklı olarak hedef kitleye çocukları koyduğu *Porselen Bebek* adlı öykü kitabı çocuk edebiyatı bağlamında değerlendirilmektedir. Çocukların hayal, düşünce ve duygularının gelişmesinde ve şekillenmesinde önemli bir yere sahip olan çocuk edebiyatı, bu hassas yönüyle beraberinde birçok özelliği gerektirmektedir. Belirli temel kavram ve değerler etrafında konu, tema, karakter, bakış açısı ve anlatımla çocukların ruh dünyalarına seslenmektedir. Bu bağlamda Baran'ın *Porselen Bebek* adlı eserinde yer alan ve aynı adı taşıyan; yazarın edebî kişiliğinden ve yetişkin edebiyatında oluşturduğu tutum ve üsluptan da izler taşıyan öykü, çocuk gerçekliğini ve insan olmanın; değerlerin sesini duyan bir varlık olma koşulunun çocukluk dönemindeki yansımalarını, belirlenen özelliklerle birlikte vermektedir. Çocuğun ruhsal ihtiyaçları ve dramatizasyonla şekillenen, fantastik bir yönü de bulunan öykü; dil ve algı olarak yetişkinlerden farklı olan çocukların dünyayı ve insanları tanıma biçimlerinden birini ortaya koymaktadır. Çalışmada Selçuk Baran'ın "Porselen Bebek" adlı öyküsü, karakterin içinde bulunduğu ruh dünyası; insanı, aileyi ve dünyayı görme biçimi, eylemleri ve değerleri duyusu, çocuk gerçekliği bağlamında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, çocuk gerçekliği, Selçuk Baran, değer kavramı, Porselen Bebek

CHILD REALITY IN THE CONTEX OF THE CONCEPT OF VALUE IN SELCUK BARAN'S STORY "PORSELEN BEBEK"

Abstract

In this study, the storybook by Selçuk Baran titled *Porselen Bebek*, whose audience is children unlike his previous plays, novels, and stories, is evaluated in the context of children's literature. Children's literature, which plays a significant role in the development and shaping of children's imagination, thinking, and emotions, requires many more characteristics along with this delicate aspect. In the context of certain basic concepts and values, it appeals to the spiritual world of children with its subject, theme, characters, point of view, and narrative. In this context, the story, which is included in the work that has the same title, *Porselen Bebek*, and that has traces of the manner and style that the author created through his literary identity and adult literature, addresses the children and human reality, the reflections of the conditions of being an entity which hears the voices of values during childhood along with the other characteristics determined. The story, which is shaped by the spiritual needs of the child and dramatization and also has fantastic elements, reveals one of the ways the children adopt to identify the world and humans which is different from the adults in terms of language and perception. In this study, the story by Selçuk Baran titled "Porselen Bebek" was examined in the context of the children's reality, the spiritual world the character is in; its perception of the human, family, the world, and the way it hears the actions and values.

Key Words: Children's literature, children's reality, Selçuk Baran, the concept of value, Porselen

Giriş

Selçuk Baran, yazın hayatının son kitabı olan *Porselen Bebek*'te rotasını farklı bir yöne çevirerek çocuk okurlara seslenmiştir. "Porselen Bebek", "Arnavutlar", "Acı", "İnci" ve "Mariya Çelesta" adlı beş öyküden oluşan eser, çocuk edebiyatında yerini almıştır. Yazarın kişiliğinden ve edebî kişiliğinden izler taşıyan öyküler arasında "Porselen Bebek" öyküsü; çocuk gerçekliği, çocukların dünyayı tanıma biçimi, aileyi değerlendirmesi ve değer yargıları hakkında bilgiler içermesi nedeniyle incelenmeye açık bir metindir.

Felski, insanların sanat eserlerine yönelmesinin bir nedeni olarak kendilerinin dışına çıkmak ve kendilerini farklı bir bilinç durumuna girmek ihtiyacı olduğunu; modern düşüncenin bu tür duygu yoğunluklarını çocuksu ya da ilkel alana yönlendirdiğini ancak bunun çok daha geniş bir perspektif olduğunu öne sürmüştür (2016: 97). Bu durum çocukluk ya da yetişkinlikten ziyade insan olmak ile ilgilidir. Nitekim aynı durumun çocuklar için de geçerli olduğu; gerçek hayatlarından sıyrılarak hayal dünyalarına, değer algılarına ve düşünce yapılarını biçimlendirecek ve zenginleştirecek eserlere yöneldikleri görülmektedir.

İnsan olmanın varlık koşulları göz önünde bulundurulduğunda, çocukluktan itibaren gelişen ve değişen değer algısı, yapıp-etmelerin ve eyleme dökülen düşüncelerin açıklayıcısı niteliğindedir. Çocuğun gelişim süreciyle bir bağlantı içerisinde olan çocuk gerçekliği göz önünde bulundurulduğunda, “Porselen Bebek” öyküsü tüm algı ve yapıp-etmelerin çocuk gerçekliği bağlamında incelenmesine zemin hazırlayan bir öykü olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle öykünün bahsi geçen kavramlar bağlamında değerlendirilmesinden önce öykünün ana hatlarını vermek yerinde olacaktır.

“Porselen Bebek”

Öykü, ana karakter olarak verilen küçük kızın ısrarla ablasına, “hani o eski, küçük evimiz vardı ya” (Baran 2018: 7), söylemiyle eski bir anlatıyı tekrarlatmak istemesiyle başlamaktadır. Ablasının zamanında ev şeklindeki bir duvar süsünden yola çıkarak oluşturduğu dumanı tüten ve etrafında ağaçların, derelerin olduğu bir evi konu alan anlatı, duvar süsünün kırılması ve anne tarafından çöpe atılmasıyla unutulmuştur. Küçük kız, anlatının tekrarlanmasında ısrar etmekte, kentin betonlaşan yapısına karşın etrafında ağaçların, çiçeklerin olduğu; pencereden bakıldığında uzak dağların görüldüğü, dereden akan suyun sesiyle uykuya dalınan o evin çok kıymetli olduğunu düşünmektedir. Küçük kız duvar süsünün atılmasına hayli üzülmüştür.

Bir gün eve hediye gelen bir resmin büfenin üzerine asılması, küçük kızın hayal dünyasında yeni bir pencere açmış, gün içinde saatlerce o resmin önünde oturarak hayallere dalmasına yol açmıştır. Resimdeki manzarayı kendi yaşadığı kent manzarasından oldukça uzakta görerek yabancı bir ülke olarak tanımlamış, nesnelerin adlarını değiştirerek yeni bir dil oluşturacak kadar resmi içselleştirmiştir. Buna göre resimde yer alan çit; dumanı tüten kavak, ağaç kümesinin altındaki baca; saat yelkovanlı merdiven, su ise üç başlı kıvılcık turna olarak belirlenmiştir. Yabancı bir ülkeye, kendisinin uydurduğu yabancı dille hayalî seyahatlere başlayan küçük kız, bu durumu daha da zenginleştirerek resimde yer almayan bölgeleri boya kalemleriyle tamamlayarak yepyeni bir dünya kurmuştur. Bisikletiyle çıktığı hayalî yolculuğu esnasında yorulup acıkarak dinlendiği armut ağacının altında, kendi hazırladığı yemek çıkınının yetmemesi nedeniyle ağaçtan armut koparması, bulunduğu yabancı ülkedeki insanlar tarafından suçlanmasına neden olmuştur. Kendisine yaklaşan silahlı adamlar tarafından şehrin merkezine götürülmüştür. O esnada ülkede yaşayan insanların dilini anlamadığını fark etmiş; üzülse de kendisine gösterilen ilgiden memnun olarak kendisini kapattıkları odada dinlenmeye çekilmiştir. Bu oda; yaylı kocaman bir yatağın olduğu, penceresinden ormanın, derenin, çiçeklerin görüldüğü bir oda olduğu için küçük kıza oldukça mutlu etmiştir. O esnada kendisine yardım için gelen biblo bebekleri andıran kıza “Porselen abla” adını takmış, dilini anlayamadığı için gülümseyerek ve işaretlerle onunla çok güzel anlaşmıştır. Ertesi gün kahvaltısını yaptıktan sonra halkın önüne çıkarılmış ve onlara, kendi dilinde, komik bir öykü anlatmak istemiştir. Halk küçük kızın anlattığı öyküye öylesine gülmüştür ki içlerinden, pek de sevilmediğini düşündüğü, silahlı olan bir adam gülmekten katılarak bayılmış; bu durum da küçük kızın halk tarafından daha çok sevilmesine yol açmıştır. Küçük kız hayalî halkın sevgisinden çok mutlu olmuştur fakat evine dönme vakti de gelip çatmıştır. Bisikletini bıraktığı ağacın altına doğru giderken Porselen abla, kendisine, kendi gibi, porselen bir bebek hediye etmiştir.

Seyahat için geldiği bu yabancı ülkede armut çaldığı için tutuklanmış, komik öyküsüyle bir gaddarı bayılarak halkın sevgisini kazanmıştır. Bunlardan da önemlisi kendisine Porselen abla gibi gülümseyen birini bulmak onun için paha biçilmez olmuştur; çünkü evde, bu ilgiyi görememek onu oldukça üzmektedir. Küçük kızın hayalî seyahatinden edindiği gerçek porselen bebek, kimseye açıklayamayacağı bir durum olduğu için gizli gizli oynamak zorunda kalmıştır. Ancak bir gün küçük kız, ablasına porselen bebekle yakalanmış ve bunun bir hediye olduğuna ablasını, annesini ve ninesini inandıramamıştır. O sırada babasının müdahale edip kendisine inandığını söylemesi kendisini güvende ve mutlu hissettirmiştir ancak babasına bu mutluluğunu yansıtamamış, kendi dünyasına çekilmiştir.

Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Gerçekliği

Kendine has algıları olan, dünyayı kendi bakış açısına göre değerlendiren, dilsel, sosyal, ruhsal yetileri henüz tam anlamıyla gelişmeyen ya da yetişkinlerin dünyasıyla tam olarak örtüşmeyen bir varlık biçiminde tanımlanan çocuk (Dilidüzgün'den Aktaran Akyüz 2020: 88), edebiyat alanında çocuğa görelilik kavramının önem kazanmasında etkili olmuştur. Bağımsız düşünme yeteneği, yaşamlarındaki iddiasızlık ve özgürlük, çocukları yetişkinlerin önüne geçirecek üstün hayal gücüne sahip olmalarını sağlamaktadır (2020: 88).

Çocuk edebiyatı, erken çocukluk dönemi itibariyle yetişkinlik evresine kadar çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştirerek beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı olarak tanımlanmıştır (Sever 2021: 17). Eserlerde duyarlılıkların çocuksu bir eda ve yalın anlatımla dile getirildiği görülmektedir (Kıbrıs 2010: 11). Gürel, çocuk edebiyatı kavramı içerisine çocukların ruhî özelliklerine göre seçilmiş ve sanat değeri taşıyan eserlerin girmesi gerektiğini öne sürmektedir (2001: 3). Bu noktada oldukça hassas olan çocuk edebiyatı, çocuk ruhunun; sevmeye, sevilme, kabul edilme, güven, öğrenme, başarılı olma, başkaları tarafından onaylanma, saygı duyulma, oyun oynama ve taklit (Gürel, Temizyürek 2007: 11-13) ihtiyaçlarına cevap vermelidir. Öyle ki bu noktada Ziya Gökalp'in hayatın en tatlı çağının çocukluk olduğu ve bu dönemde dinlenen peri masallarının en büyük romanlardan daha coşku verici, daha etkileyici olduğu yönündeki söylemi (Gökalp'ten Alıntılayan Çılgın 2007: 15) bu edebiyatın önemini ve etkisini de açıklar niteliktedir. Bu metinler; bilgi sunma, bakış açısı sunma ve estetik yaşantılar sunma biçiminde üç düzeyde çocuklara yararlı olmaktadır (Kıbrıs 2010: 179).

Sever, çocuğa göre yapıtlar vermek isteyen her sanatçının, kendisini anlatmak, anlatılacak olanı ve onu nasıl anlatacağını bulmak için öncelikle çocuk gerçekliğine inanması gerektiğini ve böyle bir gerçeklik adına büyük bir sorumluluğa sahip olduğunu belirtmektedir (2021: 29). Alana ait kitapların, çocukların insan ve yaşam gerçeğine ilişkin bireysel değerleri oluşturmada önemli katkı sağlamaları en temel işlevlerinden biridir (Aslan 2013: 6). Bu noktada çocuk gerçekliğinin çocuğun gelişim özelliklerine bağlı olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Akyüz 2020: 88). Gelişim dönemleri birbirinden bağımsız değil; okul önceki dönemde başlayan kazanımların okul dönemi ve sonrasını da biçimlendirdiği görülmektedir. Okul öncesi ve okul dönemi içerisinde bir gelişim süreci geçiren çocuklarda edebiyat yapıtları bilişsel, dilsel, toplumsal ve kişilik özelliklerinin gelişimini destekler niteliktedir. Böylece çevresine karşı duyarlılık geliştirerek demokratik kişilik

özellikleri kazanmaktadır (2020: 99). İnsanın gelişim ve öğrenme sürecinde yaşam boyu ulaşmayı amaçladığı en temel özelliklerden birinin “özerk benlikli” (Canlı 2020: 109) olabilmesi olduğu öne sürülmektedir. Bu noktada kurmacaya ya da gerçeklik algısıyla oluşturulmuş olan edebiyat yapıtlarının yaşam gerçekliği ile bağlantısı bulunmaktadır ve gerçeklik bağlantısı sanatsal üretimlerin toplumsal bağlarından kaynaklanmaktadır (Akyüz 2020: 100).

Çocuğun gelişimsel özellikleri ve çocuğun öğrenme gereksinimleri, çocuk gerçekliğini verirken; çocuk gerçekliği, metinsel özellikler ve eğitsel ilkelerle birleşerek çocuğa görelilik kavramını oluşturmaktadır (Canlı 2020: 112). Burada çocuğa hitap eden yapıtın çocuğa görelilik çerçevesinde şekillenmesinin önemi görülmektedir. Çocuk gerçekliğinin sağlanması özellikle çocuğun ilgi alanı ve anlam evrenine seslenmesi yönüyle önem arz ederken temelde çocuğun gelişimsel özelliklerine ve öğrenme gereksinimlerine dayandığı da görülmektedir (Canlı 2020: 152). Bu bağlamda çocuk gerçekliği, çocuğun özgürlüğü ve eşitliği ile birlikte kendi yaşamının gerçekliği olarak yorumlanmakta ve okunmaktadır (Saltık 2016: 18).

Çocukların metinlerdeki “anlam evrenini anlamaya dönük çabası” (2016: 19) yetişkinlerden farklıdır. Bu fark, çocukların, kendine özgü duyma ve düşünme biçimleriyle küçük yaşlardan başlayarak görme, duyma, duyumsama, düşünme, düşünme ve sezme yetilerinden kaynaklanmakta ve buradan hareketle kendilerini özgürce gerçekleştirmektedirler (Çer 2014: 10).

Çocukların nelerden hoşlanıp nelere güldükleri, heyecanları, üzüntüleri, arkadaşlarıyla paylaşmak istedikleri, mutlu edici faktörler, yaşam sevgisinin beslenmesi bunların yanında onlarla paylaşılacak sorunların sınırı, onları üzen, olumsuz yönde etkileyen, yeteneklerini etkileyen faktörler, sosyoekonomik farklılıkların onlar arasındaki kabulü ve etkisi, çocuk duyarlılığının evrensel boyutlarının sorgulanması (Sever 2021: 29) çocuk gerçekliği bağlamında hem metni hem de yazarı yetkin kılacak maddeler olarak belirlenmiştir. Bu noktada yazar, çocuklara doğru yolu gösteren bir otorite ya da eğitici bir öğretmen olarak değil kurguladığı dünyayı okurlarıyla paylaşan bir kimlikte bulunmaktadır (Dilidüzgün 2007: 63).

Çocuklar, sebebini ve oluşum şekillerini bilmedikleri birtakım olayları, kendi mantıklarına uygun olacak şekilde açıklamakta ve bu açıklamaların doğruluğu konusunda şüpheye düşmemektedirler (Çelik, Fırat 2020: 98). Böylelikle çocukların varlıklara ve nesnelere yüklediği anlam; algılama ve yorumlamalar, kendilerine özgü nitelikler göstermektedir (Saltık 2019: 182).

Çocuk gerçekliği, çocukların gerçekmiş gibi alımladıkları fakat hiç de nesnel olmayan alımlama farklarının yakalanması olarak belirlenmiştir (Dilidüzgün 2007: 66). Burada duygu ve düşünce dünyasını yönlendiren temel değişikliklerin bilinmesi için çocuğun bakış açısından gerçeklerle yüz yüze gelmesi gerekmektedir (Çer 2014: 11). Piaget’e göre nesnellik çocuğun kendine özgü bir niteliği değil; yetişkin dünyasının ilke ve kuralları, geleneksel değerleri, yargıları, kalıp düşünceleri vb. yetişkinlerin düşüncelerini biçimlendiren temel ölçütlerdir; çocuklar yetişkinler gibi nesnel bir biçimde düşünemezler (Aktaran Çer 2014: 11). Buradan hareketle “Porselen Bebek”te birinci tekil bakış açısıyla kurulan anlatımla karakterden dinlediğimiz öykünün çocuk öznelliği ve gerçekliği çerçevesince işlendiği görülmektedir.

Çocuk Gerçekliği Işığında “Porselen Bebek”te Değerlerin Sesi

Çocuk gerçekliğini oluşturan değişkenler çocuğun dünyası hakkında ipuçları sunarken çocuğun hayata ve insana bakış açısını da belirtmektedir (Çer 2014: 14). Çocuğun dünyasında rol oynayan önemli öğeler ve algılar bu değişkenler yoluyla saptanabilmektedir. Öyküde, bilinmeyen bir yere yapılan hayalî yolculuk ve orada gelişen olaylar iki farklı dünyada gerçekleşmektedir. Hayalî yolculuk, bir resimden yola çıkılarak olmayan yerlerin boya kalemiyle çizilmesiyle tamamlanan ormanlar, dereler, çiçekler içindeyken, karakterin gerçek hayatı kentleşmenin, beton yığınlarının içinde geçmektedir. Bu dünyalardan biri diğerine çatı oluşturmakta ve karakterin gerçek dünyadan farklı olarak ikinci bir dünyaya girmesi fantastik dünyanın varlığını gerekli kılmaktadır (Can 2014: 52). Burada dikkat çeken fantastik yönde dahi gerçekçiliği koruyan çocuk karakterdir ki böylelikle okurla özdeşim daha iyi kurulmaktadır (Karataş 2014: 70).

Çok sevdiği ve yine çok severek hakkında defalarca aynı kurmaca hikâyeyi dinlediği duvar süsünün kırılması üzerine annesi tarafından hiç onarılmama çabasına girilmeden çöpe atılmasının öykü karakterini oldukça üzdüğü görülmüştür.

“Doğrusu çok üzülmüştüm. Demek ki küçük evimiz parçalanmıştı. Acaba hiç onarılamaz mıydı? Annem neden kırılan her şeyi çöpe atar bilmem ki. Babamsa hiç anneme benzemez. O bizim olan bir şeyi, eskise bile, kırılıp parçalansa bile çöpe atmaya kıyamaz. Sözgelimi bir kahve fincanı kırılrsa hemen yapıştırmak ister. Ama annem hemen karşı çıkar: Kırılan bir şey der, onarıldı mı eskisinin yerini hiçbir zaman tutmaz. En iyisi atmalı onu. Hiç değilse gözümüz görmez. Gözümüz görmeyince de unuttur gideriz.” (Baran 2018: 8-9).

Küçük kızın kırılan duvar süsünün atılmasıyla ortaya çıkardığı düşünceleri aynı zamanda onun değer algısını da ortaya koymaktadır. Annesinin onarılabilecek durumdaki süsü hiç çaba harcamadan çöpe atması, duvar süsünün öyküsünü ve yaşanmışlıklarını da beraberinde götürmüştür. Ona göre, kırılan şey onarılmalı; eskiyen şey saklanarak değeri bilinmeli ve unutulmamalıdır. Bu noktada küçük kızın duvar süsünü ideleştirdiği görülmektedir. Tarihsel bir varlık olan insanın içinde yaşadığı durumlardan bazen sıyrılmak istediği kendisine zor gelen, olanaksız gelen durumlarda ideleştirme ile bir anlamlandırma ve aşma yoluna girdikleri bilinmektedir burada ideleştirmek, anlam ve değer vermek anlamında kullanılmaktadır (Mengüşoğlu 1988: 15). Küçük kızın öykünün geneline yayılmış olan kentte sıkışma hâlinin var oluşuna tesir ettiği görülürken duvar süsü ve öyküsünün onun için bir pencere görevi üstlendiği; yitimiyle de değer verdiği nesnenin kaybıyla anne ve babasını kendi gerçekliğine göre değerlendirdiği görülmektedir. Graeber, değer kavramının, insan yaşamında neyin en nihayetinde iyi, uygun ve arzu edilir olduğuna yönelik anlayışları içeren sosyolojik anlamı; ekonomik anlamı ve Saussüre’ün yapısal dilbilimine kadar uzanan basitçe anlamlı farklılık olarak açıklanan dilbilimsel anlamını içerdiğini öne sürmektedir (2015: 17-18). Bu bağlamda çalışmaya konu olan değer kavramı sosyolojik anlamıyla incelenmiş; çocukların gelişim süreçleri ve edindikleri özellikler çerçevesinde oluşturdukları gerçekliğin, neyin iyi, uygun ve arzu edilir olduğunu baz alarak oluşturdukları değer yargıları olduğu belirlenmiştir.

İnsan olmanın varlık koşullarından biri de değerlerin sesini duyan bir varlık olmasıdır. Bir değer duygusuna dayanarak, araç arayarak ve seçerek hareket etmekle isteklerini gerçekleştirebilen (Mengüşoğlu 1988: 97) insanın çocukluktan itibaren bu tavırla şekillendiği görülmektedir.

Mengüşoğlu, insanın sahip olduğu değer kavramını üç başlıkta toplamaktadır. Bunlar; sevgi, nefret, doğruluk, adalet, güven, iyi-kötü, inanma olarak belirlenen yüksek değerler; çıkar, kuşku, yalan, kıskançlık gibi araç değerler; davranış ve görgü kurallarını kapsayan davranış değerleri olarak belirlenmiştir (1988: 102). Bu bağlamda çocukların herhangi bir araç değer gütmenden yüksek değerler ve davranış değerleriyle yaşadığı yetişkinliğe doğru araç değerlerle tanışıp iradelerine göre başvurdukları görülmüştür.

Ailesinden göremediği ilgiyi bir duvar süsü öyküsüne onun da yitimiyle eve gelen hediye resme yönelten küçük kız; anlamlandırma ve aşma biçimi olarak hayal dünyasına ve dramatizasyona sığınmaktadır. Bir oyunlaştırma ve yaşanır hâle getirme biçimi olan dramatizasyon (Kıbrıs 2010: 324), anlamlandırma aşamasında küçük kızın başvurduğu bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Vygotsky, çocukların oyunlarında kurguladıkları hayallerin geleceğe dair üretime yönelik olduğunu ileri sürerken en hakiki yalın yaratıcılığın da bu olduğunu ileri sürmüştür (Vygotsky'den Aktaran Akyüz 2020: 101).

Küçük kızın kurduğu hayalî ülkede boya kalemleri ve kendi çizimleriyle oluşturduğu seyahatinde, hadi evine git, demesinler diye insan çizmemesi dikkat çekicidir. Onun gerçekliği, içinde çocukların yalnız başına seyahat edemeyeceği yargısı hayalin içinde olduğunu bilse dahi sürmektedir. Hayalî ülkesinin bozulmasından korkmakta, “Büyüklerle güven olmuyor pek” (Baran 2018: 14), söylemiyle bu gerçekliği perçinlemektedir. Hayalî ülkenin ağacından koparıp yediği armut sonucu tutuklanması hayalde olsa dahi izinsiz bir şey almanın yanlışlığını belirterek küçük kızın yüksek değerler ile duyup düşündüğünün bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaptığı yanlış sonrası kendisini tutuklayan silahlı insanlarla yürürken,

“O sırada aklıma nedense bizim mahallenin oğlanları geldi. Beni böyle görselerdi, dedim içimden” (Baran 2018: 17), söylemi çocukluk döneminden başlayan cinsiyetçi yaklaşımın da çocuğun değerler ve gerçeklik sistemine sirayet ettiğini göstermektedir. Bu duruma göre maceraya yalnız atılan, silahlı adamlarca götürülen karakterler çocukluktan itibaren hep erkek olarak çizilip düşünülmüş; böylece küçük kızın bu durumu yaşarken aklına mahallenin erkek çocuklarına bir üstünlük göstergesi olarak buradayım, deme ihtiyacını geliştirmiştir. Halkın arasından geçerek götürülürken kendi yarattığı halkın ilgisinden memnun olarak, “Oysa ben ancak politikacılarla, sporcularla bir de şarkıcılarla böyle ilgilenilir sanırdım. Babam kocaman bir adamdı, ama başına şimdiye dek böyle bir iş gelmemiştii kuşkusuz. Çünkü ‘ben küçük bir memurum’ der dururdu” (2018: 17), söylemiyle kendisine olan ilgiyi anlatırken babasının küçük memur söylemini çocuk gerçekliği bağlamında doğrudan değerlendirmiş, kocaman bir adam olmakla küçük bir memur olmanın anlamlandırmasını kendi gerçekliğine göre somut bir biçimde kurmuştur.

Çocuğun düş gücünün, görsel ve kültürel gelenekten etkilenmesi, toplumsal ve kültürel yapının çocuğun yaşantı ve deneyimleriyle bütünleşmesi onu biçimlendirmekte ve düş gücüne etki etmektedir (Çer 2014: 12). Hayalî seyahatinde gerçek hayatında başaramadığını düşündüğü eylemleri gerçekleştirmiştir; gerçekte, komik bir öykü anlatırken daha başından gülmeye başladığından kimseyi eğlendiremediğini söylemiştir. Bu ülkede, halka anlattığı komik öyküyü hiç gülmeden ve teklemeyen anlatmış herkesi çok güldürmüş hatta gaddar silahlı adamı güldürerek bayıltmış böylece halkın kendisini nasıl kucakladığını şaşkınlıkla ve mutlulukla izlemiştir. Burada

da insanları, gaddar ve sevilmeyen insandan güzellikle kurtardığı bir dramtizasyonla yüksek değerlerle hareket ettiğini ortaya koymuştur. Öyküde yer alan Porselen abla, küçük kızın yalnız dünyasında ideleştirdiği bir diğer nesne olurken, “Kimse onun gibi gülümsemiyordu bana. Annem çok işi olduğundan yoruluyordu. Bazen gülmeyi unutuyordu. Ablam, ‘dersim var, git başımdan’ diyordu. Ninem namaz kılıyor, Tanrı’yı düşünüyordu. Babamı zaten az görüyordum. O da ikide bir ‘ben önemsiz bir memurum’, diyordu. Porselen abla yorgun değildi. Git başımdan demiyordu. Önemsiz biri olduğunu da sanmıyordu” cümleleriyle dünyasında var olan bütün boşlukları ideleştirerek doldurduğunu göstermektedir (2018: 25-26). Ailenin gündelik işlerinden, ilgisizlikten, kendi gözünde kocaman olan babasının kendini değersizleştirmesinden, çocuk ruhunun ihtiyaç duyduğu özellikleri bulamamasından yalnızlaşmıştır. Küçük kızın değer yargılarına göre kendisini en yakın hissettiği kişi babasıdır öyle ki porselen bebeğin bir hediye olduğuna yalnızca babası inanmıştır. Küçük kız, “Gene gidip babamın elini tutmak istedim” (2018: 27), söylemiyle babasına verdiği değeri belirtmiştir. Kuçuradi, insan ilişkilerindeki tutumumuzda yaşadığımız durumlar ve olaylar karşısında aldığımız her kararın ve ilgili yapıp-etmelerin bütün bunları nasıl değerlendirdiğimiz ile ilgili olduğunu öne sürmektedir (2013: 5). Böylelikle yaşama verdiğimiz yön insanı ve kendi kendimizi nasıl değerlendirdiğimizi ortaya koymaktadır.

Küçük kız, kurduğu dramtizasyonla, sanat yoluyla bir realite kurmuştur. Bu realite, özellikle insan realitesi fenomenlerinin “neliğini” gösterme çabası olarak görülmektedir (Kuçuradi 2013: 18). Buradan hareketle Kuçuradi, neliğin, ancak yaşayan insanların fenomenlerinin neliği olabileceğinden her halis sanat eserinin, insan realitesinin fenomenolojik bir reduksyonu olduğunu ileri sürmüştür (2013: 18). Dramatizasyonla birlikte kişinin iç dünyasına ait bazı unsurlar dış dünyaya aktarılmış ve böylece görmek istemediği ya da rahatsızlık duyduğu olaylar kişiliğin dışına çıkarılmıştır. Bu durum da küçük kızın gerçek hayatta ol(a)madığı ama olmasını istediği her şeyle birlikte bir oyuna dönüştürülmüştür.

Bahtin, hayatın değer kazanan öyküsel olanaklar çeşitliliği içerisinde bilinçdışı bir zıt-değerlilik olduğunu öne sürerken iyiyle kötünün, neşeyle acının, hakikat ve yalanın hayatın kesintisiz akışının içerisinde ayrılmaz bir şekilde birleştiğini belirtmiştir (2005: 203). Bu noktada, öyküde hayalî yaşam ve gerçek yaşam arasında, küçük kızın gerçekliğince kurulan bir öyküsel olanaklar çeşitliliğinden söz etmek mümkündür. Olgular, hayalî seyahatinde gerçek hayatta karşılığını bulamadığı ölçüde küçük kızın değer çerçevesince gelişmiştir.

Öykünün dikkat çekici olan bir diğer yönü, Selçuk Baran’ın mizacının ve mizacının edebî kişiliğine tesiri olarak belirlenen, yalnızlığı, içine kapanıklığı, duygusallığı, karamsarlığı, öz-değerlendirmeciliği, hayatı zorlamayışı ve alınganlığının (Solak 2014: 55-63) küçük kız üzerinden yansıtılmış olmasıdır. Küçük kızın yalnızlığı, kendi oyunları, duygusallığı, eskiyen ve kırılan her şeyi onarmadan attığı için annesine ve hediye konusunda kendisine –babası dışında- inanmayan ailesine olan alınganlığı, hayalî seyahati sırasında, evde yemediği kahvaltılıkları yiyerek annesini gerçek hayatta bu konuda üzdüğünü bilen, komik bir şeyler anlatamadığını nedeniyle bilen, armudu izinsiz alarak yanlış bir şey yaptığını kabullenen öz- değerlendirmeciliği ve hayatı zorlamadan bisikletiyle gerçek hayatına dönüşü verilmiştir.

Bu bağlamda yazarın fantastik bir tutumla yazdığı öyküde, küçük kızın her şeyin yolunda olduğu, kendisini çok mutlu hissettiği hayalî ülkesinden döndüğünü görürken Selçuk Baran'ın hayalî hediye gerçek kılması, edebiyatın “büyülenme” (Felski 2016) işlevini yerine getirirken, çocuk dünyasının hep açık kalan mucize ve umut kapısını biraz daha aralaması olarak okunmaktadır.

Sonuç

Selçuk Baran'ın çocuk okurlara yönelik kaleme aldığı eseri *Porselen Bebek*, çocuk edebiyatı içerisinde değerlendirilmesi yönüyle önem teşkil etmektedir. Çocuk ruhuna, bilişsel ve düşünsel sürecine hitap eden eser çocuk gerçekliği gözetilerek ele alınmış bu bağlamda çocuğun değer sistemi de incelenmiştir. İnsan olmanın bir varlık koşulu olarak hep bir değerlendirme sürecinde olduğu; insanın kendini, çevresini ve olayları değerlendirmeden yaşamasının mümkün olmadığı görülmüştür. Çocukluktan itibaren şekillenen değer kavramının sevgi, dürüstlük, güven, adalet gibi yüksek değerlerle bir gelişim süreci gösterdiği ortaya konmuştur.

Birinci tekil anlatıcıdan aktarılan ve kitapla aynı adı taşıyan öyküde, küçük kızın aile ve çevre içindeki yalnızlığından kaçmak için sığındığı nesnelere ve renkli hayal dünyası; kopmadığı değerler sistemi içerisinde verilmiştir. Öyküde, yetişkinlerden farklı algılayan çocuk karakterin öznel bakış açısının olay örgüsünü şekillendirdiği görülmektedir. Her şeyden önce Selçuk Baran'ın da çocuk gerçekliğine inanarak öyküyü kaleme aldığı görülmektedir. Öyle ki karakterin yaptığı hayalî seyahat, yaşadığı olaylar ve gördüğü insanlar nihayetinde elinde kalan gerçek bir porselen bebekle fantastik bir tutumla ele alınan eserde, Selçuk Baran'ın mizacının ve edebî kişiliğinin etkileri de gözlemlenmiştir.

Öykü çocuğun, sevme, sevilme; kabul edilme, öğrenme, güven duyma, başarılı olma, başkaları tarafından onaylanma, saygı duyulma, oyun oynama gibi ruhsal ihtiyaçlarına seslenirken tüm bu olgular çocuk gerçekliği içerisinde verilmiştir. Güldürü ile halkın sevmediği bir tarafın yok edilmesi ve sonucunda gelen mutluluk, karakterin çocuk gerçekliği bağlamındaki öznel yönetim biçimini de ortaya koymuştur. Çocuğun duygu ve düşünce dünyasını yönlendiren değişkenlerin, aile, çevre, kültür ve toplumsal düzen olduğu belirlenmiştir.

Öyküde hayalî alanda dahi bozulmayan çocuk gerçekliği ve değerlerle duyuş-düşünüş hâli, varlıklara ve nesnelere yüklenen anlamların algılanmasının ve yorumlanmasının karakterlere özgü özellikler gösterdiğini ortaya koymuştur. Yalnızlaşan, ilgi görmeyen, canı sıkılan, zaman zaman sözüne inanılmayan ama bir yandan da sevilen, güvenilen, başaran yönüyle öykü karakteri; hayatın zıtlıkları içinde barındıran yapısıyla çocuk gerçekliği içinde verilmiş böylece hitap ettiği okur kitlesiyle özdeşim kurması sağlanmıştır.

Kaynaklar

- Akyüz, M. (2020). Çocuk Edebiyatının Çocuğun Gelişim Sürecindeki Yeri ve Önemi. Sedat Karagül, Erhan Şen (Ed.). *Çocuk Edebiyatı* (s.87-109). Ankara: Nobel Yayınları.
- Aslan, C. (2013). “Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Temel İşlevleri”. *Eğitimci Öğretmen Dergisi*. S.13. s.6-9.
- Bahtin, M. (2005). *Sanat ve Sorumluluk*. Çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baran, S. (2018). *Porselen Bebek*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Can, D. (2014). *Çocuk Edebiyatı Kuramsal Yaklaşım*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Canlı, S. (2020). Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Taşınması Gereken Özellikler. Sedat Karagül, Erhan Şen (Ed.). *Çocuk Edebiyatı* (s.109-157). Ankara: Nobel Yayınları.
- Çelik, H., FIRAT, H. (2020). “Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Gerçekliği: Sevim Ak Örneği”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 9(1). S. 94-109.
- Çer, E. (2014). *Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Çılgın, A. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2007). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Felski, R. (2016). *Edebiyat Ne İşe Yarar*. Çev. Emine Ayhan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Graeber, D. (2015). *Değer Teorisi*. Çev. Başak Kıcır. İstanbul: Sel Yayınları.
- Gürel, Z. (2001). *İki Bine Doğru Çocuk Edebiyatımız*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Gürel, Z. TEMİZYÜREK, F. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap.
- Karataş, E. (2014). “Çocuk Edebiyatında ‘Karakter’ Kavramı”. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S. 33. s. 60-79.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (2013). *İnsan ve Değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Saltık, O. (2016). *Derlenmiş Masallar ile Kurgulanmış Masalların Çocuğa Göreliği*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Saltık, O. (2019). “‘Şiirimi Kedi Kaptı’ Adlı Şiir Kitabında Çocuk Gerçekliği”. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi*. C.5. S.10. s. 180-194.
- Sever, S. (2021). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Solak, Ö. (2014). *Selçuk Baran Öykücülüğü*. İstanbul: Kesit Yayınları.